

4. Цуккерман В. Музыкальные жанры и основы музыкальных форм / В. Цуккерман. – М.: Музыка, 1964. – 159 с.

5. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение» / Г. М. Цыпин. – М. : Просвещение, 1984. – 176 с.

УДК 378.016:781

Чинчева Л. В.

ТВОРЧИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО РОБОТИ З ХОРОВИМИ КОЛЕКТИВАМИ

Стаття розкриває особливості застосування творчого підходу в підготовці майбутніх учителів музики до роботи з хоровими колективами. Розглянута діяльність вчителя музики як суб'єкта педагогічної творчості, що виявляє особистісний рівень власної професійної індивідуальності, в якій концентрується його творчий підхід та потенційна готовність до виконання нестандартної продуктивно-перетворювальної роботи. Виокремлені рівні творчої підготовки студентів до виконання продуктивної діяльності.

Ключові слова: творчий підхід, підготовка майбутніх учителів музики, робота з хоровими колективами, рівні творчого розвитку, креативність.

The article reveals the peculiarities of using creativity in preparing future teachers to work with choirs. Activities of music teacher as subject of pedagogical creativity that reveals personal professional identity, which concentrates creative potential and willingness to perform efficiently converting non-standard work. The result of this work should be the formation of a future teacher of music the desire to develop the own creative style of, preparedness for systematic personal and professional self-humanistic orientation of which is adjusted to the professional "I - WE conception." In a modern information education, technology, personal development are the integral part of the educational process, which is essential to prepare professional specialist who can compete and self-realization in today's socio-cultural space. Single level of creative training of students in productive activities.

Keywords: creativity, preparation of future music teachers, work with choirs, levels of creative development, creativity.

Відродження незалежності України, створення нових політичних, соціально-економічних відносин у державі певним чином залежить від того, наскільки кожна людина займає активну життєву позицію, є дійсно творцем і лідером життя й наскільки вона активна у суспільно-корисній діяльності. У цьому процесі, серед різноманітних напрямів формування активної особистості, важливе місце за силою емоційного впливу на неї, належить хоровому мистецтву. У специфічній формі суспільної свідомості, що в концентрованому вигляді відображає цінності минулого і сучасного, воно узагальнює багатовіковий досвід духовно-емоційного потенціалу народу, допомагаючи особистості глибше пізнати себе та збагатити свій внутрішній світ. Цілком природним є те, що хорова музика виступає як різноманітний і специфічний вектор впливу на особистість, сприяючи її творчому розвитку, збагаченню духовної культури, поглибленню досвіду життєдіяльності. Зміна пріоритетів суспільстві вимагає від освітянської галузі новаторського забезпечення навчального процесу, особливо у підготовці до проведення педагогічної практики, що ґрунтується на принципах особистісно-зорієнтованої взаємодії. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває творчий підхід до формування диригентсько-хорової компетентності майбутніх учителів музики в умовах педагогічної практики.

Проблемам розвитку хорового мистецтва присвячені численні науково-методичні дослідження авторів, котрі працювали у різноманітних її напрямках: в історичному (А.Лашенко, А.Мартинюк, В.Михайлець та ін.), науково-мистецькому (О.Бенч-Шокало, Л.Бутенко, Р.Гудяліс та ін.), з позиції організації хорового колективу (С.Мальков, Н.Нарожна, В.Чабанний та ін.), методики роботи з хоровим колективом (В.Закутський,

С.Казачков, А.Мархлевський, Г.Сагайдак та ін.), методичних засад хорового виконавства (Г.Дмитревський, Г.Голик, П.Чесноков та ін.), стилю керівництва та творчої взаємодії у хоровому колективі (П.Ковалик, А.Козир, Л.Куненко, Т.Смирнова та ін.), специфіки підготовки до практичного керівництва хоровим колективом (В.Єлисеєва, П.Ніколаєнко, Л.Остапенко, Є.Смирнова та ін.).

З позиції нашого дослідження важливим є визначення значення творчого підходу до розкриття проблеми формування диригентсько-хорової компетентності майбутніх учителів музики в умовах педагогічної практики. Цілий ряд досліджень науковців, а саме роботи: Г.Ашина, В.Гончарова, І.Кона, Р.Кречковського, Т.Мальковської, Л.Уманського присвячені творчій організації колективної діяльності. Значний емпіричний матеріал за цією проблемою накопичено за кордоном у дослідженнях: Дугласа МакГрегора, Курта Левіна, Фреда Філера, Роберта Хаус та ін. Значну увагу проблемі виховання керівників колективів, створення умов для активного, творчого розвитку особистості розглядали І.Бех, Л.Божович, Д.Ельконін, А.Лутошкін, А.Макаренко, Л.Новикова, І.Підласий, В.Сухомлинський та ін.

Доцільно зазначити, що до складу диригентсько-хорової компетентності входить комплекс теоретичних знань з хорового диригування, які дуже важливі для забезпечення створення організаційно-методичних умов, продуктивної навчальної комунікації і якісного керівництва вокально-хоровою творчою діяльністю як на уроках музики так і в процесі колективного виконавства хорових творів у хорових гуртках, що досягається на заняттях з хорового диригування і в хоровому класі. Майбутній вчитель музики як суб'єкт педагогічної творчості, творча особистість, виявляє особистісний рівень власної професійної індивідуальності, в якій концентруються його творчий підхід, як прагнення до повного втілення індивідуального фахового творчого потенціалу та креативність, як його потенційна готовність до виконання нестандартної продуктивно-перетворювальної роботи.

Педагогічна креативність вчителя музики зумовлена його характерологічними особливостями (сміливістю, готовністю до обґрунтованого ризику, самостійністю, впевненістю в своїх силах і здібностях, цілеспрямованістю, наполегливістю, ініціативністю, емоційною активністю, вміннями довести розпочату справу до кінця) і творчими вміннями (проблемне бачення, здатність до висування оригінальних гіпотез, уміння аналізувати, інтегрувати і синтезувати професійно важливу інформацію, виявляти суперечності освітнього процесу, тощо).

У сучасній системі педагогічної освіти інтенсифікується розвиток і впровадження таких нових концептуальних підходів до творчої підготовки вчителя, як суб'єктний, що передбачає поступове переведення студента в суб'єкта навчальної взаємодії і суб'єкта власної діяльності та креативного розвитку (А. Деркач, Н. Кузьміна, Л. Мітіна, Л. Маркелова, А.Петровський, В. Сластьонін та ін.). Характерною рисою творчої діяльності є персоналізація – ідеальна представленість своїх рис в інших людях. Вчитель, таким чином, здійснює своєрідні внески в учнів, колег, батьків та інших, тобто всіх тих, хто його оточує, залишаючи в їхній свідомості слід у вигляді образу своєї особистості. Цей особистий внесок є виявом творчої індивідуальності вчителя, який вимагає творчої самовідданості, розвинутих особистісних якостей.

Концепція індивідуального творчого стилю діяльності висвітлюється у наукових розвідках Є.Клімова, А.Маркової, В.Мерліна, А.Ніконова, С.Сисоевої та ін. Творчий індивідуальний стиль діяльності визначено вченими як комплекс індивідуально своєрідних, стабільних у часі та транситуативних способів, прийомів, які детермінуються мотиваційно-ціннісними диспозиціями студента, як своєрідний самопрояв його особистості через усталену систему способів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій і характеризуються нестереотипністю поведінки, оригінальністю та креативністю форм організації навчально-виховного процесу, регуляторними властивостями, що впливають на механізми міжособистісної взаємодії.

Практичне втілення особистісно орієнтованої освіти вимагає зусиль педагогів у створенні творчої взаємодії між учасниками спільної навчальної діяльності шляхом наповнення змісту музично-педагогічної підготовки особистісним смислом. Перспективним, на наш погляд, є напрямок такого оновлення навчально-виховного процесу, який би

враховував індивідуальний особистісно-творчий досвід студента, підтримка його прагнення до вироблення власного стилю діяльності.

С. Гончаренко висловлює думку про те, що «для створення справжнього суб'єкта навчальної діяльності необхідно змінити технологію цього процесу і йти не від повідомлення знань, введення нової інформації, а виявлення суб'єктивного досвіду» [1, 121]. Адже саме в індивідуальному досвіді завжди перебувають у нерозривній єдності плюси і мінуси, що й коригують зовнішні впливи.

У галузі музично-педагогічної підготовки існує певна специфіка щодо попередньої спеціальної підготовки студента і набуття його відповідного творчого індивідуального досвіду. Вступу до музично-педагогічного факультету педагогічного університету передують спеціальна підготовка: музична школа, музичне училище, педагогічне, училище культури, музична студія, музичний коледж, загальноосвітня школа з естетичним нахилом. Ці спеціальні заклади готують фахівців з різним рівнем кваліфікації і спеціалізації - вчителів початкових класів загальноосвітньої школи, керівників художніх колективів (хорових, хореографічних, оркестрів народних інструментів, духових оркестрів), музичних працівників дошкільних закладів, вчителів спеціальних і теоретичних дисциплін музичних шкіл тощо.

Отже кожен студент музично-педагогічного факультету вже має певний досвід творчої практичної роботи, але навчально-професійна інформація, яка закладена у змісті дисциплін психолого-педагогічного, спеціально-предметного циклів освіти не розрахована на розбіжності в попередній спеціальній підготовці й набутті відповідного індивідуального творчого досвіду студента: у педагогічній діяльності за галуззю освіти, за формою навчання; у досвіді виконавської діяльності – музично-виконавський, художньо-педагогічно інтерпретаційний, диригентсько-хоровий, досвід організації колективної музично-творчої діяльності; у самодіяльній творчості – складання, імпровізація, аранжування музичних творів; у досвіді самостійної роботи – самоорганізація, самопізнання, самонавчання, самовдосконалення, самодетермінація тощо. Творчий підхід виявляється також в бажанні й здатності студента постійно аналізувати, коректувати і вдосконалювати власне професійно-творче зростання і має реалізовуватися в його готовності до систематичного набуття особистісно-фахового досвіду, що детермінується прагненням студента до вироблення власного творчого стилю діяльності [2, 214].

Доречно підкреслити, що творчий початок проявляється у студентів не завжди зразу, цей шлях може бути важким і довготривалим. У процесі дослідно-аналітичної роботи ми виокремили три рівні творчого розвитку майбутніх учителів музики у процесі набуття диригентсько-хорової компетентності, а саме: низький, середній, високий. І рівень – низький (початковий). До нього ми віднесли студентів, які не мали навіть початкової диригентсько-хорової підготовки в структурі майбутнього учителя музики (базова освіта – музична школа). У студентів цього рівня занижений мотиваційний інтерес до диригентсько-хорової підготовки, переважає інтерес до інструментальної і вокальної діяльності; студенти не виявляють особистісної потреби в опануванні хормейстерською роботою; спостерігається інертність до роботи з дитячим хоровим колективом. Студенти цього рівня характеризуються задовільним володінням художньо-мануальною технікою та вмінням підбирати відповідні диригентські рухи для художньо-емоційного відтворення хорових творів, але у них занижена потреба до керівництва дитячим хоровим колективом. Творчий компонент у них погано розвинений і недостатньо проявляється здатність до творчо-художньої інтерпретації хорових творів та здатність до самоаналізу і вміння творчо застосовувати набутий компетентнісний досвід.

Студенти віднесені нами до середнього рівня мали початкову диригентсько-хорову освіту важливу для майбутнього вчителя музики (випускники музично-педагогічних відділень педучилищ, педагогічних коледжів). Мотивація цих студентів виражається певним інтересом саме до диригентсько-хорової діяльності (більше на теоретичному, вербальному рівні), проявляється у тих випадках коли навчальні завдання цікаві й добре опановуються; ступінь особистісної потреби у диригентсько-хоровому самовдосконаленні недостатньо емоційно виразна і переконлива; слабкорозвинена цілеспрямованість до роботи з дитячим хоровим колективом. Студенти цього рівня характеризуються поверховими теоретичними

знаннями в галузі хорового диригування (хаотичність знань та слабка їх дієвість) і обмеженим фаховим тезаурусом, понятійно-термінологічним словником та встановлення зв'язків між ними; використання диригентсько-хорового досвіду у навчально-дієвих формах здійснюється частково, потребує певної стимуляції з боку викладача; здатність до керівництва дитячим хоровим колективом не достатньо виразна, потребує додаткових інструкцій з боку викладача. Творчий компонент у цих студентів, а саме здатність до творчо-художньої інтерпретації хорових творів і до самоаналізу та самореалізації отриманих знань проявляється тільки до творів з нескладною драматургією; творча уява і фантазія потребують інтенсифікації (посилення продуктивності, дієвості, збільшення напруженості); креативні й практико-орієнтовані здібності динамічно рухливі й можуть симулювати ініціативність; творче застосування набутого компетентнісного досвіду в різних презентативних формах викликає сумніви, що вимагає внесення коректив і додаткових інструкцій з боку викладача.

До високого рівня входили студенти, що мали спеціальну диригентсько-хорову підготовку, випускники диригентсько-хорових відділень музичного училища, спеціальної музичної десятирічки, кращі випускники музично-педагогічних відділень педучилищ. Мотивація цих студентів виражається у посиленому, стійкому інтересі до диригентсько-хорової діяльності, ці студенти вважають диригентсько-хорову діяльність найбільш важливою справою життя, що проявляється у особистісній потребі самовдосконалювати свої фахові знання (читання додаткової літератури з хорового диригування та керування дитячими хоровими колективами, тощо); вони вважають цей вид діяльності головним джерелом і засобом існування; проявляють себе як соціально активні особистості, які мають сталу потребу і особистісно-обумовлену установку на постійне фахове зростання; бажання переносити нові знання та творчо їх переосмислювати в процесі роботи з дитячим хоровим колективом.

Студенти цього рівня характеризуються достатньою теоретичною підготовленістю до практичної диригентсько-хорової діяльності (системністю і ґрунтовністю диригентсько-хорових знань та їх дієвістю), переважає використання фахових знань, умінь в навчально-дієвих формах за запланованою схемою, моделлю. Творчий компонент у цих студентів характеризується високим ступенем розвитку: творчої активності й ініціативності, креативними здібностями, їх творчий потенціал реалізується в повній мірі; ступінь розвитку творчої уяви і фантазії відрізняється вмінням художньо-емоційного сприймання та творчого переосмислення, що виражається у виконавській інтерпретації художньо-образного задуму композитора; студенти цього рівня здатні до самоаналізу та самореалізації, творчо застосовувати набутий компетентнісний досвід та здійснювати педагогічну імпровізацію у різних навчально-дієвих формах; встановлювати дієві творчі контакти в процесі роботи з дитячим хоровим колективом.

Отже, результатом цієї роботи має бути формування в майбутнього вчителя музики прагнення до вироблення власного творчого стилю діяльності, готовності до систематичного особистісного і професійного саморозвитку, гуманістична спрямованість якого коригується з професійною «Я – МИ концепцією». В умовах сучасної інформатизації освіти, технології творчого розвитку особистості виступають невід'ємним елементом освітнього процесу, без якого неможливо професійно підготувати фахівця, здатного конкурувати та самореалізовуватися в сучасному соціокультурному просторі.

Література

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям / Семен Устимович Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2008. – 278 с.
2. Сисоєва С.О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / С.О. Сисоєва. – К.: Віпол, 2001. – 502 с.